

УДК 159.923.2

© Л. Г. Перетятко, М. М. Тесленко, 2022

orcid.org/ 0000-0002-9033-5300

orcid.org/0000-0003-4676-7736

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2022.2.265493>

ПЕРЕТЯТКО Лариса Георгіївна

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка*

ТЕСЛЕНКО Марина Миколаївна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИЧНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано теоретичні та емпіричні підходи до вивчення психологічних передумов розвитку професійної самоідентичності. Теоретично досліджені особливості розвитку мотиваційної сфери майбутніх психологів як ключового компоненту професійної самоідентичності, психолого-педагогічні умови її становлення; засади вивчення самоідентичності у психологів.

Методологічно обґрунтуванні методичні засади та методики діагностики дослідження особливостей професійної самоідентичності майбутніх психологів та її чинників. Проаналізовані результати емпіричного дослідження, які характеризують особливості професійної самоідентичності студентів-психологів на різних навчальних етапах професійного опанування

Ключові слова: *особливості професійної самоідентичності, розвиток мотиваційної сфери майбутніх професіоналів, умови становлення професійної самоідентичності, професійна готовність майбутнього психолога, навчально-професійна підготовка особистості.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного глобалізованого, надзвичайно динамічного та уніфікованого соціуму постійно змінюються соціальні орієнтири, які спрямовують розвиток людства. Спираючись на ці обставини

особливо гостро постає проблема збереження індивідуальної неповторності людини та особистісної цілісності, що, зокрема, забезпечуються мотиваційною сферою її особистості. Все гучніше на цьому тлі звучить не тільки проблема «буття собою», а й проблема «стати висококваліфікованим фахівцем». У цьому контексті психологія опиняється перед складним завданням пошуку шляхів розширення самоідентифікації, простору самоусвідомлення, та надання засобів самореалізації для людини, яка шукає власне місце у інформаційно перенасиченому, складному, вимогливому світі.

Дослідження проблем самоідентичності тісно пов'язані з процесом професійного становлення особистості фахівця. Так, на розробку теоретичних та методологічних засад професійної підготовки, на вивчення проблем розвитку професійної самоідентичності спрямовані дослідження: професійної свідомості (Н. Кучеровська, Г. Ложкін, А. Самойлова, Н. Шевченко), професійного мислення та рефлексії (Г. Балл, М. Вербан, Н. Пов'якель, Н. Пророк та ін.), професійної ідентичності (Є. Зеєр, А. Маркова, Н. Чепелєва, Л. Шнейдер, М. Щербаков, Т. Щербан), процесу формування самоідентичності (Н. Ничкало, С. Сисоєва, Т. Титаренко, Е. Уотерман, К. Горні, Т. Яблонська). Підкреслюється необхідність вивчення ідентичності в різноманітті проявів та єдності всіх її сторін, з урахуванням інтенціональної сутності, а також в контексті інтерактивних, перцептивних, комунікативних, екзистенціальних, функціональних, ментальних і мовних процесів психічного розвитку (О. Бондаренко, Ж. Вірна, О. Леонтєв, С. Максименко, Л. Мітіна, Л. Шнейдер). Однак проблема ідентичності настільки глибока та різноманітна, що здійснені дослідження не можуть вичерпати її. Так, залишаються недостатньо вивченими особливості розвитку професійної самоідентичності та шляхи і засоби її формування в сучасному динамічному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуки специфіки професійної підготовки, професіоналізму, психологічної та професійної готовності майбутнього психолога здійснювались у межах таких наукових підходів, як особистісно-орієнтований (І. Бех, І. Булах, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм, І. Якиманська та ін.), ціннісно-смысловий

(І. Бех, А. Деркач, О. Сапогова, Л. Баєва, Є. Клімов та ін.) та особистісно-діяльнiсний (О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, О. Бондарєвська, А. Деркач, М. Д'яченко, Л. Кандибович, В. Серіков та ін.). А вивчення проблеми становлення професійної самоїдентичності майбутніх психологів у ході їх навчально-професійної підготовки, а саме її компонентів, рівнів розвитку і чинників впливу на її становлення не здійснювалося раніше у межах особистісно-професійного підходу.

Дослідження проблем самоїдентичності тісно пов'язані з процесом професійного становлення особистості фахівця. О. Трандіна (2007) вважає, що професійна ідентичність може виступати як основна тенденція професійного становлення особистості; показник рівня розвитку суб'єкта, його професійного шляху; динамічне утворення, яке змінюється під дією низки факторів, основним із яких є професійне навчання. Професійна ідентичність є обов'язковою й невід'ємною складовою професіоналізму та водночас умовою його формування. Розвиток професійної ідентичності може відбуватися в таких напрямках: розвиток потреб та інтересів; допомога особистості в плані визначення того, ким людина себе бачить; відбувається все більш глибоке усвідомлення себе, своїх можливостей та потреб.

У психології та пов'язаних з нею науках існують різні погляди до розуміння концептуальних засад дослідження самоїдентичності загалом, так і до характеристики її структури та процесу ідентифікації. У зв'язку з цим, однією із задач даного дослідження була спроба на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових та науково-публіцистичних джерел дослідити підходи до вивчення поняття «професійна самоїдентичність».

Одже, ідентичність – (від англ. identity – тотожність) – це багатозначний життєвий та загальнонауковий термін, що виражає ідею постійності, тотожності, спадкоємності індивіда та його самосвідомості (Кондратьєв, Ильин, 2007).

Е. Еріксон (2006) розглядав самоїдентифікацію як процес за допомогою якого людина: 1) поширює самоїдентичність на будь-кого іншого; 2) запозичує від кого-небудь; 3) змішує або плутає самоїдентичність з самоїдентичністю іншого.

Е. Фромм (2005) вважає, що самоідентичність означає почуття приналежності до якоїсь цілісної структури, усвідомлення людиною того, що вона є частиною цієї структури і займає в ній певне, визначене положення. Самоідентичність допомагає людині знайти свою соціальну ношу, щоб уникнути сумнівів та самотності.

Під самоідентичністю А. Ватерман розуміє наявність у людині чіткого самовизначення, що включає вибір цілей, цінностей і переконань, яких людина дотримується в житті, які, на її думку, є елементами самоідентичності. Для формування самоідентичності, за А. Ватерманом, найбільш значимими є такі сфери життя: 1) вибір професії та професійного шляху; 2) прийняття та переоцінка релігійних і моральних переконань; 3) вироблення політичних поглядів; 4) прийняття набору соціальних ролей, включаючи статеві ролі та очікування щодо шлюбу та батьківства (Waterman, 1982).

Самоідентичність розуміється Дж. Мідом як здатність людини сприймати свою поведінку і життя в якості зв'язаного і єдиного цілого, та складається з властивостей, які продукуються в ході соціальної взаємодії («соціальної інтеракції»). Е. Гоффман визначав, що самоідентичність – це сукупність соціальних ролей і одночасно рефлексія на власні соціальні ролі.

Виходячи з досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених можна стверджувати, що професійна самоідентичність, як частина ідентичності особистісної, постає системним, динамічним, рівневим явищем, що характеризує прийняття особистістю професійних ціннісних позицій. Професійна самоідентичність є активним особистісним проявом усвідомленого ставлення до обраної професії, позаяк оцінювання професійної самоідентичності відбувається на основі суб'єктивних показників, включаючи професійну самооцінку, професійне самовизначення, задоволеність працею, професією, кар'єрою, собою тощо.

Формування професійної ідентичності співвідноситься з розвитком відповідної системи професійної активності, включаючи її професійну і структурні компоненти. У якості параметрів розвитку професійної ідентичності розглядаються: задоволеність різними сторонами професійної діяльності та професії в цілому, якісні та кількісні особливості професійної

самооцінки (структуру ідеальної та реальної *Я*-концепції), особливості ціннісної сфери та ряд інших.

Так, розвиток професійної ідентичності залежить від емоційно-позитивного сприйняття себе як майбутнього професіонала, позитивного ставлення до отриманої інформації про майбутню професію, від якого залежить формування образу професії та успішного засвоєння прав й обов'язків, норм і цінностей професійної діяльності для ефективної професійної діяльності в майбутньому.

Основними мотивами психологів є бажання допомагати людям, потреба у саморозвитку, інтерес до психології як до нової області знань, прагнення отримати престижну професію «психолога-практика» (психотерапевта, консультанта). Ці бажання багато в чому залежать від особливостей юнацького віку і пов'язані з прагненням «пізнати себе» та отримати психологічну консультацію. Додаткову роль при цьому відіграє незрозумілість загального уявлення про характер та зміст професійної діяльності психолога та міфічні уявлення про психологію і психологів.

Стосовно учбової діяльності студентів в системі вузівської освіти під професійною мотивацією розуміється сукупність факторів і процесів, які, відбиваючись у свідомості, спонукають і скеровують особистість до вивчення майбутньої професійної діяльності. Професійна мотивація виступає як внутрішній рушійний чинник розвитку професіоналізму і особистості, так як тільки на основі її високого рівня формування, можливий ефективний розвиток професійної освіченості та культури особистості.

Серед чинників розвитку професійної самоідентичності дослідники виокремлюють: професійну обізнаність (поінформованість); емоційно-позитивне сприйняття інформації про професію та себе, як майбутнього професіонала; ідеальні образи обраної професії; усвідомлення своєї приналежності до професії; очікування індивіда та можливості соціальних перспектив, які дає дана професія; сформованість образу *Я*; професійне спілкування та взаємодію студентів з фахівцями професійної спільноти тощо; успішне засвоєння (привласнення) прав і обов'язків, норм та правил професійної діяльності тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдяки теоретичному аналізу проблеми ми вирішили, що ефективному розвитку професійної самоідентичності майбутніх психологів можуть сприяти певні психолого-педагогічні умови та чинники, за допомогою яких і відбувається формування професійної самоідентичності з урахуванням важливих галузей професійно-освітнього простору. Тому **метою нашого дослідження** стала спроба теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні чинники розвитку професійної самоідентичності майбутнього психолога.

Емпіричне дослідження проводилося в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка на психолого-педагогічному факультеті. В дослідженні брали участь 42 студенти-психологи (студенти 2 курсу груп: П-212 (10 респондентів); П-213 (11 респондентів) та 4 курсу груп: П-412 (9 респондентів); П-413 (12 респондентів).

Студентам, які приймали участь у дослідженні, були надані методики для дослідження професійної самоідентичності.

Дослідження було проведено в три етапи.

На першому етапі відбувалося формування двох вибірок студентів із різним рівнем навчання.

На другому етапі проведеної роботи відбувалось проведення у цих групах комплексу наступних методик: Методика на визначення мотивації професійної діяльності (методика К. Замфір у модифікації А. О. Реана); методика для діагностики ставлення до професії (В. Ядов); «Мотиви вибору професії» (В. А. Семиченко); «Діагностика професійної спрямованості особистості» (Б. Басса).

На третьому етапі проводився аналіз отриманих даних, також їх обґрунтування та здійснення якісного й кількісного їх аналізу, з урахуванням закономірностей зв'язку між показниками.

У таблиці 1 представлено показники вираженості мотивації вибору професії студентами-психологами.

Як бачимо з таблиці 1, серед студентів різних курсів навчання переважають показники внутрішньої мотивації. При цьому, другокурсники мають дещо більшу орієнтацію зовнішню позитивну, а студенти четвертого курсу – негативну мотивацію.

Таблиця 1

Визначення мотивів вибору професії студентів 2 та 4 курсів (n=42)

Мотиви	%	
	Студенти 2 курсу	Студенти 4 курсу
Внутрішня мотивація	63	63
Зовнішня позитивна мотивація	32	16
Зовнішня негативна мотивація	5	21

У таблиці 2 представлено показники показників професійної ідентичності представників вибірки.

Таблиця 2

Абсолютні показники коефіцієнтів значимості факторів привабливості професії студентів спеціальності «Практична психологія» (n=42)

Фактори привабливості професії	Коефіцієнти значимості	
	2 курсу	4 курсу
1 фактор – професія одна з найважливіших у суспільстві	0,47	-0,04
2 фактор – робота з людьми	0,61	0,57
3 фактор – робота вимагає постійної творчості	0,19	0,33
4 фактор – робота не викликає перевтоми	-0,14	-0,09
5 фактор – велика зарплата;	0	0,14
6 фактор – можливість самовдосконалення	0,76	0,57
7 фактор – робота відповідає моїм здібностям	0,57	0,42
8 фактор – робота відповідає моему характеру	0	0,14
9 фактор – невеликий робочий день	-0,14	-0,33
10 фактор – відсутність частого контакту з людьми	0	-0,28
11 фактор – можливість досягти соціального визнання, поваги	0,47	0,28

Результати проведення методики «Мотиви вибору професії» представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Визначення мотивів вибору професії студентів 2 та 4 курсів (n=42)

Мотиви	%	
	Студенти 2 курсу	Студенти 4 курсу
Внутрішні індивідуально значущі	61,9	52,3
Внутрішні соціально значущі	38,09	42,8
Зовнішні позитивні	4,76	4,7
Зовнішні негативні	0	0

Отримані дані за методикою «Діагностика професійної спрямованості особистості» (Б. Басса) подано у таблиці 4.

Таблиця 4

Показники професійної спрямованості студентів 2 та 4 курсу (n=42)

Професійна спрямованість	%	
	Студенти 2 курсу	Студенти 4 курсу
Спрямованість на себе (Я)	23,8	33,3
Спрямованість на спілкування (С)	33,3	14,2

Провівши діагностику ставлення до професії студентів 2 та 4 курсів, було виявлено, що за фактором «Професія одна з найважливіших в суспільстві» коефіцієнт значущості притаманний студентам другого курсу ($K3 = 0,47$), знижується у бакалаврів ($K3 = -0,04$). Це дозволяє зробити висновок, що фактор привабливості залежить лише від особистісного уподобання, тому що заглибившись у дану професію багато студентів зрозуміли, що знаходяться не в тій сфері професійної діяльності, у якій хотіли. Фактор «Робота з людьми» є значущим як для студентів другого курсу ($K3 = 0,61$), так і для студентів-бакалаврів ($K3 = 0,57$), що свідчить про достатньо високий рівень розвитку комунікативної компетенції в процесі навчання. Значущість коефіцієнта, що відповідає фактору «Робота вимагає постійної творчості» на другому і четвертому курсах ($K3 = 0,19$ і $0,33$), свідчать про вищий рівень даної якості у четвертого

курсу. Це свідчить на користь розуміння бакалаврами важливості професії та різноманіття засобів роботи з людьми.

Зфіксовані відмінності відносно фактору «Можливість самовдосконалення» між студентами 2 курсу ($K3 = 0,76$) та респондентами 4 курсу ($K3 = 0,57$). Це свідчить про те, що протягом навчання студенти підвищують рівень самопізнання та стають вимогливими до себе.

Зафіксовані наступні результати для факторів: «Робота відповідає моїм здібностям» для студентів 2 курсу ($K3 = 0,57$) та для студентів бакалаврів ($K3 = 0,42$), фактор «Робота відповідає моему характеру» для студентів 2 курсу ($K3 = 0$) та для студентів бакалаврів ($K3 = 0,14$) та фактор «Відсутність частого контакту з людьми» для студентів 2 курсу ($K3 = 0$) та для студентів бакалаврів ($K3 = -0,28$). Ці дані можна пояснити тим, що студенти 4 курсу після виробничих практик більше усвідомлюють складнощі майбутньої професійної діяльності.

Серед факторів, що є найбільш не значимими для студентів при виборі майбутньої професії, виявилися фактор «Робота, не викликає перевтоми» ($K3 = -0,14$ на другому курсі і $-0,09$ на четвертому), фактор «Невеликий робочий день» ($K3 = -0,14$ для другокурсників та $-0,33$ четверокурсників) та фактор «Велика зарплата», який має нульові значення для студентів другого курсу ($K3 = 0$) і має низькі параметри у представників іншої групи ($K3 = 0,14$). Отримані результати свідчать про більшу схильність у четверокурсників до внутрішньої мотивації, ніж у представників 2 курсу. Внутрішня мотивація не дає можливості для формування компонента «Робота не викликає перевтоми» та «Невеликий робочий день».

Показники фактору «Можливість досягати соціального визначення, поваги» мають значення $0,47$ у другокурсників та $0,28$ серед четверокурсників. Дані результати свідчать про те, що студенти усвідомлюють складність роботи з людьми в своїй майбутній професійній діяльності, але для студентів 4 курсу дана професія не носить головного характеру, оскільки вони в подальшому не бачать себе в ній.

Аналізуючи отримані дані під час визначення мотивів вибору професії слід зазначити, що результати дослідження 2 та 4 курсу відрізняються не суттєво.

Внутрішні індивідуально значущі мотиви переважають як у студентів 2, так і 4 курсів. Порівнюючи їх відзначено, що на 2 курсі даний показник більший (61,9%), ніж на 4 курсі (52,4%). Це свідчить про те, що у студентів обох курсів внутрішня мотивація виникає з власних потреб, тому на її основі студент виконує професійні обов'язки із задоволенням, без зовнішнього тиску. Проте, ця тенденція більш виражена у студентів 2 курсу.

Внутрішні соціально значущі мотиви мають майже однаковий показник в обох курсах. Проте, в даному випадку навпаки, у 2 курсу даний мотив менш виражений (38,09%), ніж у студентів 4 курсу (42,8%). Отримані дані свідчать про суспільну та особисту значущість даної професії для студентів обох курсів. Також вони мають задоволення, що приносить їм професійна діяльність завдяки творчому характеру; можливість спілкування, керівництва іншими людьми тощо. Даний мотив має менший показник серед обох курсів у порівнянні з внутрішньо індивідуальним значущим мотивом.

Зовнішні позитивні мотиви в обох курсів мають однакові показники (4,7%). Тобто даний мотив майже не виражений у студентів 2 і 4 курсу. Це свідчить про те, що досить не значний відсоток студентів має такі прагнення в даній професії: матеріальне стимулювання та можливість просування по службі, схвалення колективу, престиж, тобто стимули, заради яких людина вважає за потрібне докласти власні зусилля. Дані стимули не носять творчого характеру та не пов'язані з задоволенням, яке студенти отримують від праці у даній сфері.

Взагалі не виражений у студентів обох курсів зовнішній негативний мотив. Це свідчить про те, що студенти не прагнуть впливати на особистість шляхом тиску, покарань, критики, осуду та інших санкцій негативного характеру. Вони схильні впливати на особистість шляхом заохочення та стимулювання.

Після проведення діагностики професійної спрямованості особистості досліджуваних студентів було виявлено, що домінуючою професійною спрямованістю в студентів 2 та 4 курсу є спрямованість на справу. Однак показники спрямованості на справу студентів 4 курсу дещо більше виражені (52,3%), порівняно зі студентами 2 курсу (42,8%). Це свідчить про те, що у студентів 4 курсу переважає зацікавленість у вирішенні ділових проблем, безкорисливе

прагнення до опанування нових навичок та умінь, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети. Студенти 2 курсу мають дещо нижчі показники, це може бути пов'язано з тим, що студенти 4 курсу мають невеликий досвід в даній сфері.

Спрямованість на спілкування студентів 2 курсу слабо виражена (14,2%). У студентів 4 курсу спрямованість на спілкування виражена на середньому рівні (33,3%). Це може свідчити про те, що незначна частина студентів 2 курсу прагне підтримувати стосунки з людьми, має орієнтацію на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтацію на соціальне схвалення, залежність від групи, потребу в емоційних стосунках. А у студентів 4 курсу дана спрямованість не суттєво виражена, вони не прагнуть до спілкування і в більшості випадків мають орієнтацію на спільну діяльність виключно для виконання справи, а не для самого спілкування. Тому вона майже не виражена.

Спрямованість на себе у досліджуваних студентів різних курсів має деякі відмінності. У студентів 2 курсу спрямованість на себе має найнижчий показник (23,8%), а серед четвертокурсників – середній (33,3%). Також слід зазначити, що деякі студенти 4 курсу мають орієнтацію на пряме винагородження та задоволення, проявляють агресивність у досягненні статусу. Вони мають схильність до суперництва, тривоги, інтровертованості, роздратованості та прагнення до влади. Студентам 2 курсу також притаманні дані властивості, але їхній відсоток менш виражений.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, професійна самоідентичність студентів-психологів відображає їх почуття приналежності до професійної групи і вивчена нами через специфіку їхньої мотиваційної сфери, яка регулює процес професійного становлення. Виявлено, що показники ідентичності та мотиваційної сфери не суттєво змінюються протягом професійного навчання. Зокрема, студентам 2 і 4 курсу характерне переважає внутрішньої мотивації навчання,

Головними факторами, які спрямовують процес самоідентичності студентів обох курсів навчання, виступають

орієнтація на роботу з людьми, можливість самовдосконалення і відповідність здібностям. При цьому, студенти 2 курсу більше надають суспільного значення професійній діяльності, можливості отримати суспільне визнання. Натомість студенти 4 курсу більше налаштовані на можливість реалізації творчості у навчанні та праці. Умови праці ніяк не впливають на професійну самоідентичність майбутніх психологів. У процесі навчання поступово змінюється спрямованість студентів із орієнтації на спілкування на внутрішню орієнтацію, спрямованість на власну особистість.

Разом із тим, дана публікація не висвітлює всіх аспектів даної проблеми. Зокрема, перспективою подальших досліджень авторів виступатиме специфіка вивчення самоставлення, опису власного «Я» студентів-психологів у процесі професійного становлення.

Список використаних джерел

- Андрушко Я. С. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності у процесі професіоналізації особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2013. Вип. 1. С. 215–223.
- Кондратьев М.Ю., Ильин В.А. Азбука социального психолога-практика. Москва : ПЕР СЭ, 2007. 464 с.
- Мазур Л. І. Самоідентичність особистості як філософсько-антропологічна проблема: монографія. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. 432 с.
- Трандина Е. Е. Профессиональная идентичность как ведущий критерий профессионального развития личности. *Материалы ежегодных смотров-сессий аспирантов и молодых ученых по отраслям наук. Психолого-педагогические науки*. Вологда, 2007. С. 135–138.
- Фромм Э. Здоровое общество. Москва : АСТ, 2005. 400 с.
- Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. Москва : Флинта, 2006. 342 с.
- Neary S. Professional identity: What I call myself defines who I am. *Career Matters*. 2014. № 2(3). P. 14–15.

Waterman S. Identity development from adolescence to adulthood: Anextension of theory and a review. *Developmental Psychology*. 1982. Vol. 3(18). P. 341–358.

References

- Andrushko, Ya. S. (2013). Psykholohichni osoblyvosti stanovlennia profesiinoi identychnosti u protsesi profesionalizatsii osobystosti [Psychological features of the professional identity formation in the process of professionalization of the individual]. *Naukovi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Ceriia psykholohichna [Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. The psychological series]*, 1, 215-223 [in Ukrainian].
- Fromm, Je. (2005). *Zdorovoe obshhestvo [Healthy society]*. Moskva: AST [in Russian].
- Jerikson, Je. (2006). *Identichnost': junost' i krizis [Identity: youth and crisis]*. Moskva: Flinta [in Russian].
- Kondrat'ev, M. Ju., & Il'in, V. A. (2007). *Azbuka social'nogo psihologa-praktika [Alphabet of a social psychologist-practitioner]*. Moskva: PER SJe [in Russian].
- Mazur, L. I. (2012). *Samoidentychnist osobystosti yak filosofsko-antropolohichna problema: Monohrafiia [Self-identity of the individual as a philosophical and anthropological problem: Monograph]*. Lviv: Vyd-vo Lviv. Politekhniky [in Ukrainian].
- Neary, S. (2014). Professional identity: What I call myself defines who I am. *Career Matters*, 2(3), 14-15.
- Trandina, E. E. (2007). Professional'naja identichnost' kak vedushhij kriterij professional'nogo razvitija lichnosti [Professional identity as a leading criterion for the professional development of a person]. In *Materialy ezhegodnyh smotrov-sessij aspirantov i molodyh uchenyh po otrasljam nauk. Psihologo-pedagogicheskie nauki [Materials of the annual reviews-sessions of graduate students and young scientists in the fields of science. Psychological and pedagogical sciences]*. (p. 135-138). Vologda [in Russian].
- Waterman, S. (1982). Identity development from adolescence to adulthood: Anextension of theory and a review. *Developmental Psychology*, 3(18), 341-358.

L. Peretiakko, M. Teslenko

**PROFESSIONAL SELF-IDENTITY OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN
INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION**

The article analyzes theoretical and empirical approaches to the study of psychological prerequisites for the development of professional self-identity. The peculiarities of the future psychologists motivational sphere development as a key component of professional self-identity, the psychological and pedagogical conditions of its formation are theoretically investigated; principles of studying self-identity among psychologists are presented.

Methodological principles and diagnostic methods of researching the peculiarities of the professional self-identity of future psychologists and its factors are methodologically substantiated. The results of an empirical study, which characterize the peculiarities of the professional self-identity of psychology students at various educational stages of professional mastery, are analyzed.

Keywords: *peculiarities of professional self-identity, future professionals motivational sphere development, conditions of professional self-identity formation, professional readiness of the future psychologist, educational and professional training of the individual.*